Silva Vuga, višja med. sestra —
dipl. organizator dela
Zdravstveni dom Maribor
Patronažna služba

20 let delovanja domače nege bolnikov

UDK 614.39:616-083»1960/1980«

IZVLEČEK. *Mesto Maribor ima že 20 let organizirano domačo nego bolnika. Leta 1960 sta bila ustanovljena dva servisa za laično nego bolnikov na domu, ki sta bila namenjena pomoči ostarelim in bolnim. Zaradi poenotenja in racionalizacije dela sta se servisa leta 1972 združila v Delovno skupnost za laično nego bolnikov. Sočasno je delovala in se razvijala tudi strokovna medicinska nega bolnikov. Leta 1980 je bila laična nega bolnikov priključena patronažni službi Zdravstvenega doma Maribor kot enota domače nege bolnika. Opisane so prednosti laične nege bolnikov, oblike financiranja, število in struktura varovancev, delo negovalk; na koncu pa so predstavljene tudi osnovne smeri razvoja domače nege bolnikov.*

TWENTY YEARS OF HOME PATIENT CARE. *Organized home patient care was initiated in Maribor already 20 years ago. In 1960 two units delivering unprofessional nursing service were established with the view of meeting the needs of the elderly and sick. Unification and rationalization of this work was achieved through merging of the units in the Work community for lay patient care, which took place in 1972. Professional nursing service ran and developed parallel to lay nursing. In 1980 the lay home nursing unit was integrated with the home visting service to function as the unit for home nursing. The author presents the advantages of this unprofessional service, financing of this activity, the number and structure of the service-users and tasks of the nursing staff. In conclusion, the paper gives the basic guidelines for further development of home nursing service.*

Mesto Maribor se ponaša z najstarejšo dejavnostjo domače nege bolnikov v Sloveniji in eno izmed najstarejših v Jugoslaviji. Še danes so občani Maribora med redkimi v širši in ožji domovini, ki so deležni te dejavnosti. Domačo nego bolnikov, ki je do leta 1960 naši občani niso poznali, so v letu 1980 zagotavljala mesta Maribor, Ljubljana, Ptuj in Celje. Danes skušajo organizirati domačo nego bolnikov v čedalje več krajih.

Julija 1960 je stanovanjska skupnost Ivan Cankar ustanovila servis za laično nego bolnikov na domu, za območje mesta Maribor na levem in desnem bregu Drave. Aprila 1962 je krajevna skupnost Jožice Flander ustanovila servis za laično nego bolnikov na domu in prevzela območje prejšnjih občin Maribor — Tabor in Tezno oziroma območje na desnem bregu Drave.

Servis za laično nego bolnikov je pomenil obliko pomoči ostarelim in bolnim na domu, predvsem tistim, ki so živeli sami in so bili odvisni od tuje pomoči. Negovalke so pomagale pri higieni in prehrani ter drugih osebnih potrebah varo-

vancev. Opraviti so morale često še kaj več kot samo negovati bolnika in mu postreči. Pogosto so bile edine, s katerimi so se lahko tudi pogovorili. Znajti se je bilo treba v najrazličnejših situacijah in nikoli ni bilo dovolj potrpežljivosti. Negovalka je morala bti humana v odnosih, zanesljiva in pridobiti si je morala zaupanje starostnikov. S tem napornim delom je začelo šest žensk, ki so se mesec dni usposabljale na tečaju gospodinjstva in nege bolnika pri Rdečem križu. Pogoj za opravljanje dela je bila popolna osemletka, opravljen tečaj pri Rdečem križu ter veselje in smisel za delo z bolnikom.

Potrebe občanov so bile velike in so stalno naraščale, zato ta dejavnost ni mogla pokriti vseh njihovih potreb. Povečevanje obsega dejavnosti vidimo iz naslednjih podatkov:

Leto	Število negovalk	Število varovancev na leto	Število opravljenih ur na leto
1960	6		
1963	12	104	47.918
1964		152	63.750
1965		208	86.438
1966		252	107.956
1067		177	62.184
1968	24	164	48.856
1969		206	49.198
1970	36	300	63.841
1971	34	305	69.072
1072	39	315	70.141

Do leta 1976 je dejavnost v celoti financiralo socialno zavarovanje. Omejitev sredstev za zdravstveno varstvo se je močno odrazila tudi v tej dejavnosti. Odobrenih je bilo le 40 odstotkov dotedanjih sredstev, zato se je moralo znižati število obravnavanih varovancev in število negovalk.

Po letu 1967 je izdatke za to dejavnost prevzelo več financerjev: 60 odstotkov je pokrivala skupnost socialnega zavarovanja, 17 odstotkov občina iz proračunskih sredstev in 22 odstotkov varovanci sami. Vendar so bile cene storitev vselej sorazmerno nizke, ker so vključevale le nizke osebne dohodke negovalk in vodje službe ter minimalne materialne izdatke. Tako je bil tudi delež varovancev k ceni primeren njihovi strukturi, saj je bilo 66 odstotkov varovancev upokojencev, 72 odstotkov jih je bilo nepokretnih ali slabo pokretnih, poprečna starost je bila 74 let, okoli 50 odstotkov varovancev pa je živelo povsem samih.

Integracijski procesi niso obšli dejavnosti laične nege bolnikov na domu. Zaradi racionalizacije in poenotenja dela sta se 1. januarja 1972 združila oba ser-

visa v Delovno skupnost za laično nego bolnikov na domu pri krajevni skupnosti Ivan Cankar.

Osemnajstim delavkam v krajevni skupnosti Ivan Cankar se je pridružilo še 16 delavk iz krajevne skupnosti Jožica Flander. Število obravnavanih varovancev kaže podatek o zajetju varovancev:

— 1. 1. 1972 je bilo v KS Ivan Cankar zajetih . . . . . 101 varovancev
— 1. 1. 1972 je bilo iz KS Jožica Flander prevzetih . . . . 86 varovancev
— skupno je bilo (1. 1. 1972) . . . . . 187 varovancev
— v letu 1971 je bilo zajetih . . . . . 128 varovancev
— leta 1971 je bilo obravnavanih . . . . . 315 varovancev

V tem času je dejavnost laične nege bolnikov zajemala tudi že nekatera obmestna območja (Miklavž, Hoče).

Nato se je začelo obdobje upadanja zagotovljenega obsega pomoči, kar je bila posledica čedalje težjega financiranja dejavnosti. V laični negi so obravnavali okoli 200 bolnikov na mesec, na leto pa so zajeli blizu 300 bolnikov. Čas negovanja posameznega bolnika se je čedalje bolj krajšal, prispevek varovancev k plačilu storitev se je povečeval, istočasno pa se je povečeval tudi vpliv varovancev za dodeljevanje in izvajanje laične nege. Pogoji delovanja laične nege so postajali čedalje težji. Leta 1979 so negovalke oskrbele več bolnikov kot leta 1973, vendar je bilo to delo opravljeno z desetimi negovalkami manj, pa tudi dvajset tisoč urami manj kot prej. To pomeni, da je bil posamezni bolnik deležen čedalje manj nege, zato da bi lahko dobilo vsaj nekaj nege čimveč bolnikov. Čedalje bolj so naraščale tudi tiste naloge, ki so pomenile sestavni del negovanja bolnikov.

Te pojave prikazuje tabela:

Leto	**Opravljene ure na enega varovanca**	**Število obravnavanih bolnikov**	**Število vseh efektivnih ur**	**Število negovalk**
1972	1.494	315	70.783	39
1973	1.277	317	79.836	42
1974	1.248	303	72.189	40
1975	1.101	325	69.862	37
1976	1.064	334	65.925	35
1977	1.173	344	65.780	36
1978	1.222	331	65.290	35
1979	1.206	321	62.727	33

Delo negovalk je bilo izredno težko. Poleg ustreznih osebnih lastnosti je zahtevalo čedalje več strokovnega znanja, ovrednoteno pa je bilo kot nekvalificirano delo.

Z razvojem laične nege bolnikov se je na tem in širšem mariborskem območju izredno razvila tudi **strokovna medicinska nega bolnikov** v organizaciji patronažne službe Zdravstvenega doma Maribor. Patronažna služba je uspešno sodelovala z laično nego bolnikov na domu ves čas njenega razvoja in izvajala strokovni nadzor nad to dejavnostjo, saj je služba laične nege delovala na osnovi naročilnic, ki jih je dobivala od patronažne službe. V patronažni službi so dejav-

nost laične nege razumeli in zelo cenili. Pomenila ni le socialne oskrbe starostnikov, temveč tudi sestavni del celotne zdravstvene oskrbe bolnikov na domu.

Po oceni Republiškega komiteja za zdravstvo in socialno varstvo je »služba nege in pomoči na domu potrebna in nujna. Namenjena je bolnikom in starim, onemoglim ljudem, ki nimajo svojcev, da bi lahko skrbeli zanje, potrebujejo pa stalno nego in pomoč. Brez te pomoči bi morali ležati v bolnišnici ali pa bivati v socialnem zavodu. To pa je dostikrat zaradi premajhnih zmogljivosti tako bolnišnic kot socialnih zavodov neizvedljivo, veliko dražje in za bolnika ali starega človeka pogosto tudi veliko bolj boleče.

Služba nege in pomoči na domu se seveda povezuje s sosedsko, prostovoljno pomočjo, ki jo organizirajo zlasti Rdeči križ in druge organizacije ter društva. Obe obliki sta nujni; zaželjeno in potrebno pa je njuno sodelovanje, saj nobena ne more nadomestiti druge.

Služba nege in pomoči na domu je znatno cenejša kot varstvo v zavodu ali oskrba v bolnišnici, ni pa seveda zastonj. Če bi jo postavili na čisti princip samofinanciranja, si je prav gotovo ne bi mogli privoščiti prav tisti občani, ki so je najbolj potrebni. Je pa to v številnih primerih nadvse primerna oblika socialne in zdravstvene pomoči, obenem pa dejavnost, ki bistveno zmanjšuje izdatke zdravstvenega in socialnega varstva, zato jo vsekakor kaže razvijati.«

Naraščanje prebivalstva in s tem naraščanje števila ostarelih ljudi, povečavanje kroničnih obolenj ter sociološke spremembe družin nalagajo zdravstvenemu varstvu nove in obsežnejše naloge. Med te naloge štejemo razvijanje zdravljenja in nege na domu ter zdravstveno-socialno oskrbo varovancev in družin. Laično nego na domu je bilo treba razumeti kot sestavni del timske zdravstvene obravnave bolnikov na domu. Preobrazba občin v Mariboru je samo pospešila spremembo, na pragu katere smo se znašli. Dejavnosti nege je bilo treba zagotoviti novo, samoupravno organizirano strokovno obliko delovanja.

Na podlagi sklepa sveta za socialno politiko in zdravstvo pri občinski konferenci SZDL Maribor z dne 11. decembra 1979 je bila laična nega bolnikov s 1. januarjem 1980 vključena v patronažno službo Zdravstvenega doma Maribor kot strokovna enota **»domača nega bolnikov«.**

V organizaciji zdravstvenega doma praznuje 20-letnico svojega delovanja.

V 20-tih letih je ta dejavnost opravila veliko in težko izmerljivo delo, ko je dajala pomoč in nego tisočem bolnih in onemoglih občanov, lajšala trpljenje in osamljenost prizadetim posameznikom in prihranila zdravstveni skupnosti ter skupnosti socialnega skrbstva veliko sredstev. V vsa minula leta njenega delovanja so vtkana prizadevanja številnih negovalk in delavcev, ki so dejavnost posredno in neposredno vodili.

Tov. Marija Polajžar je negovalka že 20 let — vse od začetkov te dejavnosti; Tone Klančar, tajnik krajevne skupnosti Ivan Cankar, je bil pobudnik ustanovitve laične nege bolnikov in je 15 let predano skrbel za njen razvoj. Zadnjih pet let je kot tajnik krajevne skupnosti to nalogo opravljal Milan Podkrižnik. Adela Dominko je 20 let uspešno delala kot vodja službe za laično nego na domu pri krajevni skupnosti Ivan Cankar in bila prvi predstojnik domače nege v Zdravstvenem domu Maribor. Enako funkcijo sta pri krajevni skupnosti Jožica Flander opravljala tajnik te skupnosti Rudi Rogelj in Tilka Zlatič, upravnica servisa laične nege

na domu. Nič ne bomo pogrešili, če povemo, da so v skupnosti socialnega skrbstva dolgo izvajali »patronat in mecenstvo« nad laično nego. Tako smo njihovo skrb in prizadevanje najbolje ponazorili.

Sklepi sveta za socialno politiko in zdravstvo nas zavezujejo, da moramo zdravljenje in nego bolnikov na domu izvajati tako, da bodo doseženi naslednji cilji:

— družbeni interes, da se vsem starostnikom omogoči oblika zdravstvenega varstva, ki bo zagotavljala čim bolje organizirano in kvalitetno delo in izboljšanje zdravstvenega stanja prebivalstva;

— uveljavljanje takšnih oblik dejavnosti, ki bodo razbremenjevale bolnišnice in domove ostarelih za potrebe tistih prebivalcev, ki takšne institucije potrebujejo in

— zadovoljevanje interesa prebivalcev, da se čimveč strokovno ustreznih oblik nege bolnikov opravlja v njihovem neposrednem domačem okolju.

V skladu s temi cilji naj bi se v prihodnje razvijala domača nega bolnikov.

OBVESTILO ZAVODA SR SLOVENIJE ZA ZDRAVSTVENO VARSTVO IZ LJUBLJANE

Doc dr. Stanka Krajnc-Simoneti, vodja službe za zdravstveno varstvo žena in otrok, nam je poslala naslednje obvestilo z željo, da ga objavimo v naši reviji:

»Obveščamo vas, da lahko za potrebe zdravstvene službe naročite (z naročilnico delovne organizacije) **knjigo »Naš malček«** po ceni 200 dinarjev pri Zvezi prijateljev mladine Slovenije, 61000 Ljubljana, Miklošičeva 16.

Želimo, da bi poznali vsebino knjige vsi delavci in sodelavci dispanzerjev za varstvo otrok in žena, delavci zavodov za socialno medicino in higieno ter vzgojnovarstvenih organizacij. Zelo koristen pripomoček bo knjiga zlasti delavcem v oddelkih vzgojnovarstvenih organizacij za najmlajše — do treh let.

Predlagamo, da naročite knjigo za čim širši krog sodelavcev. Popust velja le za večje število kupljenih izvodov.

Zbiramo tudi pripombe za dopolnitev vsebine v kasnejšem ponatisu knjige, kar bo naša naslednja skupna naloga.«

(Ljubljana, 6. januarja 1981)

MALO POTREBUJE TISTI, KI GA GLOBOKO PRIZADENEJO POTREBE DRUGIH

Lessing